

TÜRKİYE’DE FUTBOL, TARAFTAR OLGUSU ve BEŞİKTAŞ ÇARŞI GRUBU

İlke TEPEKÖYLÜ*

Öz

Futbol tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de en çok ilgi gören spor dallarından birisidir ve büyük bir endüstridir. Futbol ile birlikte anılması gereken en önemli olgu, elbette taraftar olgusudur.

Taraftarlar, futbol kulüplerinin temel unsurlarıdır ve en büyük destekçileridir. Takımlarına gönülden bağlı bu insanlar kulüpler için hem maddi hem de manevi birer kazanımdır. Türkiye’deki taraftar gruplarına bakıldığında 4 büyüklerin yanı sıra yerelde de profesyonel ve amatör kulüplerde olmak üzere sayısız oluşuma rastlanır. Beşiktaş Çarşı Grubu bu oluşumlar arasında en popüler olanlardan birisidir. Bir semt oluşumu olan Çarşı taraftar grubu birçok dinamiği bünyesinde bulundurması açısından önemli bir çalışma konusu haline gelmiştir. Grubu salt sportif bir faaliyet alanı içerisinde değerlendirmek oldukça sığ bir bakış açısı olur çünkü sosyolojik, kültürel, psikolojik, folklorik, politik vb. birçok unsurun grupla entegre olduğu görülmektedir. Çalışmanın amacı futbolu daha geniş bir perspektifte multidisipliner bir yaklaşımla değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Beşiktaş, Çarşı Grubu, Futbol, Kulüpler, Taraftar

FOOTBALL IN TURKEY, THE ASPECT OF SUPPORTERS AND ÇARŞI THE FAN GROUP OF BEŞİKTAŞ

Abstract

Football, as it is worldwide, is one of the most popular sports in Turkey as well as being a great industry. The most important aspect to be reminded about football is, as is known, the aspect of supporters.

The fans are the primary elements and the greatest supporters of a football club. By supporting their clubs wholeheartedly, these people are both a financial and a spiritual gain for football clubs. When groups of supporters in Turkey are examined, numerous organizations are observed not only for the best known 4 premier league football clubs, but also for other professional and amateur football clubs. Of all these popular organizations Çarşı, the group of supporters of Beşiktaş, is one of the most well-known. As a civic organization and a combination of various inherent dynamics, Çarşı has been a significant source of study. It’s not possible to study this group as a sole group of supporters that are merely interested in sport activities since many sociological, cultural, psychological, folkloric and political elements are integrated into this organization. The aim of the study is to assess football in a multi-disciplinary approach with wider aspects.

Key Words: Beşiktaş, Clubs, Çarşı The Fan Group Of Beşiktaş, Football, Supporter

* Arş. Gör., Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ilke.tepekoylu@kocaeli.edu.tr

Giriş

Futbol, büyüleyici bir role sahip olan ve kitlesel etki alanı oldukça geniş bir takım sporudur. İnsanlar üzerinde o kadar etkilidir ki Eduardo Galeano, futbol ve Tanrı arasında bir ilişki kurar. Futbolu, birçok insanın ona inanmasıyla ve entelektüellerin ona kuşkuyla yaklaşmasıyla Tanrı'ya benzetir (Galeano, 2014: 67). Nitekim taraftarların takımlarını cansiparane desteklemeleri, renklerine tabir-i caizse tutkun olmaları düşünüldüğünde benzetmenin pek de abartı olmadığı söylenebilir. Futbol, her şeyden önce çok sevilen bir olgudur. Bu kelimenin olur olmaz kullanımları gibi değil, gerçekten de bir olgu: Bir spor, bir oyun, bir ortam, bir iletişim ve sosyalleşme mecrası. Kapsamlılığı, birçok cephesi olması, ona olan sevginin hem boyutlarını büyütür hem biçimlerini çoğaltır.

Futbol bilgisinin bereketli bir düzlemi, sosyolojik düzlemdir. Tahlil edilecek görüntüsü vardır: Futbol endüstrisinin tarihsel gelişimi, işleyişi ve buradaki güç ilişkileri; futbol medyası ve onun yerleştirdiği algılama-bilinçlenme kalıpları; taraftar kitlelerinin sınıfsal-toplumsal tabanları, oluşturdukları veya parçası oldukları alt-kültürler, bu grupların seferber olma saikleri ve biçimleri; kulüp kimliklerinin sınıfsal-toplumsal kültür yapılarıyla etkileşimi; sınıfsal-toplumsal, ulusal ve yerel kimliklerin tarihsel oluşumunda futbolun rolü. Buralara bakarak “toplum” hakkında çok şey öğrenilebilir. Üstelik futbolu soğuk bir akademik malzemeye dönüştürmek de değildir bu; bizzat futbola dönük heyecanı boyutlandırır (Bora, 2006: 17-21).

Futbolun statlardan, spor programlarından ve gazetelerden çıkarılarak başka mecralarda tartışılması ve incelenmesi bahsi geçen sosyolojik ve kültürel nedenlerden ötürü oldukça önemlidir. Bu çalışmada futbolun Türkiye'deki oluşumu ve seyri, Beşiktaş futbol takımı ve Çarşı ekseninde taraftar grubu incelenecektir. Toplumun sosyalleşme ve iletişim sürecinde etkili olan taraftar oluşumlarının futbol kulüpleriyle olan kemikleşmiş ilişkileri ve etkileşimleri; taraftar oluşumlarının özellikleri ve amaçları ekseninde Çarşı'nın ortaya çıkışı ve bunun diğer taraftarlar üzerindeki izdüşümü, taraftar olgusuna kattığı yeni anlamlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Böylelikle futbolun sadece bir endüstri ya da spor ürünü olduğu hipotezinin çürütülmesi amaçlanmıştır.

Türkiye'de Futbolun İlk Evreleri

Türkiye'de şehirlerarası futbol müsabakaları ilk kez 19. yüzyılın sonunda İzmir ve İstanbul'un gayrimüslim gençlerinden oluşan karma takımlar arasında oynanan maçlarla gerçekleşmiştir. İzmir'de 1880'li yıllarda İngiliz aileler arasında futbol bir eğlence unsuru haline gelmişken, İstanbul'da 1890'larda henüz futbolun ne olduğu bilinmiyordu. İstanbul'daki İngilizleri futbol ve rugby oynamaya İzmir'den bu şehre giden, James La Fontaine alıştırırken, İstanbul'daki İngiliz tebaasından Henry Pears da İstanbul'da futbolun yayılıp gelişmesine öncülük ediyordu. İki şehir arasında spor konulu temaslar İngiliz ailelerin girişimiyle başladı. İzmir ve İstanbul'da bulunan İngiliz aileleri 1897 yılından itibaren her sene bir şehirde yapılmak üzere beş yıl boyunca futbol ve rugby maçları düzenlediler. İzmir ve İstanbul'daki İngiliz ailelerin birbirlerini ziyaretleri esnasında gerçekleşen futbol ve rugby müsabakalarının ilki 1897 yılında İstanbul'da yapıldı ve futbol maçını 2-1 İzmir karması kazandı (Güneş, 2005: 142). 1890'da İzmir'de football and rugby club'ın kuruluşuyla başlayan futbol hemen halkın ilgisini çekmeyi başarmıştır (Meropi, 2011: 176).

İnsanların futbolla tanışmasının ardından bu oyuna gösterilen ilgi gün be gün artmıştır ve ülke genelinde hızla kulüpler kurulmaya başlanmıştır.

İlk Futbol Kulüpleri

- Constantinople Ragbi ve Futbol Kulübü (İstanbul 1880 öncesi)
- Bournabat (Bornova) Ragbi ve Futbol Kulübü (İzmir 1883)
- Ermis Kulübü (İstanbul 1884)
- Smyrna Ragbi ve Futbol Kulübü (İzmir 1885)
- Panionios Gymnastikos Syllogos Smyrnis (İzmir 1890)
- Moda Ragbi ve Futbol Kulübü (İstanbul 1896)
- Tatavla Heraklios Jimnastik Kulübü (İstanbul 1896)
- Apollon Futbol kulübü (İzmir 1898)
- H.M.S Imogene Ragbi ver Futbol Kulübü (İstanbul 1998)
- Boyacıköy Futbol Kulübü (İstanbul 1900 öncesi)
- Robert College Futbol Kulübü (İstanbul 1900)
- Moda Rum Futbol Kulübü (İstanbul 1901 öncesi)
- Pelops Futbol Kulübü (İzmir 1900 civarı)
- Vartanyan Futbol Kulübü (İzmir 1900 civarı)
- Elpis Futbol Kulübü (İstanbul 1900 civarı)
- Black Stocking (Siyah Çoraplılar) Futbol Kulübü (İstanbul 1901)
- Kadıköy Futbol Kulübü (İstanbul 1902)
- Anadolu Spor Kulübü (Merzifon 1902) (Yüce, 2014: 118-125)

Beşiktaş Futbol Takımının Kuruluşu

Türkiye’de futbol kulüplerinin kuruluş kronolojisiyle ilgili tartışmalar devam etmektedir. Beşiktaş ile ilgili yaptığı çalışmalarla bilinen Somalı’ya göre spor kulüpleri içinde, uzun yıllardan beri ilk kurulan kulüp olduğunu iddia eden birkaç teşekkül olmasına rağmen gerçekte yurdumuzun ilk kurulan spor kulübü Beşiktaş’tır. (Somalı, 1978: 13). Beşiktaş’ın hayatına kırmızı-beyaz renklerle başladığı bilinmektedir fakat bir zaman sonra kırmızı rengin yerini siyah almıştır. Kırmızının karartılmasının nedeni, Balkan Savaşlarında alınan yenilgilerdir. Bir yas duygusuyla kırmızı olan renk siyaha dönüştürülmüştür.

Beşiktaş Terbiye-i Bedeniyye Kulübü resmen 325 (1909) senesinde teşekkül etmiş olmakla beraber, Beşiktaşlı gençler arasında spor faaliyeti 319 (1903) senesinde doğmuştur. O sene yirmi iki genç Bereket Jimnastik Kulübü namı altında çalışmaya başlamışlar ve Meşrutiyet’ten sonra da Beşiktaş Kulübü’ne ilhak etmişlerdir. Beşiktaş Osmanlı Terbiye-i Bedeniyye Kulübü adından da anlaşılacağı üzere beden terbiyesini esas alan bir kulüptü. Takım sporları yerine bireysel sporları bünyesinde barındıran bir anlayışla dönemin topluca sporlara gösterdiği tepkiden de kurtulmuş oluyordu. Beşiktaşlı gençler güreş, boks, barfiks, jimnastik ve halter gibi tekil yapılan sporlarla çalışmalara başlamışlardır. 1909 yılında, II. Meşrutiyet’in ilanından bir yıl sonra Cemiyetler Kanunu çıkarıldığında Beşiktaş Kulübü tesis edilmiş ve kulübün resmi tescili yapılmıştır. İsmi de Beşiktaş Osmanlı Spor Kulübü olarak belirlenmiştir (Yüce, 2014: 132-134).

Kuruluş Amacı

Beşiktaş Kulübü birkaç gencin bir araya gelerek bir hobi ya da bir eğlence olsun diye kurdukları bir kulüp değildi. Bir araya gelme nedenleri sadece belirli sürelerde toplanıp bir sosyal faaliyet içerisinde bir takım etkinlikler gerçekleştirmek de değildi. Kulübün sosyal hassasiyeti ve toplumsal duyarlılığı Balkan Savaşı nedeniyle değiştirdiği renklerinden anlaşılmaktadır. Kuruluşuna ayrıca milli bir misyon yüklenmiştir; bir çöküş ve alçalma dönemine giren soylu neslimizin yok olmaması için, lüzumu açık belli olan beden eğitiminin medeni ülkelerce kabul edilen akla ve fenne uygun usullerin uygulanmasıyla, Avrupa’da atalar sözü haline getirilen Türk kuvvetini yeniden diriltmektir. Bu misyon bir meydan okumadan ziyade bir yeniden diriliştir. Orta Asya Türklerinin “ Türk budun ertün ökün” yani “Türk, titre ve kendine dön” sözünün 20. asırda spora aksettirilmesidir. Beşiktaş’ın kuruluş maksadı; bu öze dönüşte akla ve fenne uygun usullerin kullanılacağı vazıyla kulübün içindeki yapının çağdaş olduğunu göstermektedir (Acarer, 2014: 134-135). “Gitgide bir çöküntüye ve yıkılışa doğru giden soylu neslimizin varlığının sürdürülebilmesi için gerekli olduğu apaçık ve kesin olan uygar ülkelerce de kabul edilmiş bulunan beden hareketlerinin makul ve fenni yöntemlerinin uygulanması ile Avrupa’da atasözü haline gelmiş bulunan Türk kuvvetini yeniden canlandırmaktır (Özkoç, 1991: 40).

Futbol Ne Zaman Başladı?

Beşiktaş Kulübü’nde futbolculuk 326 (1910) ağustosunda başlamıştır. Meşrutiyet’i müteakip Valide Çeşmesi’nde birkaç genç toplanarak Valide Çeşme Futbol Kulübü namıyla bir takım teşkil etmişlerdir. Bunun müessisi, futbol heyet-i müttehidesi azasından Ahmed Şerafettin Bey’dir. Şehit şair G. Kazım, Alaaddin, Salahaddin Beyler’in ilhakıyla o vakit pek ayıp addolunan bir hareket olmak üzere kısa pantolon giyerek taşlık denilen meydanda top oynamaya başlamışlardı. Bir sene zarfında semtin bütün gençleri toplanmışlardı. Bu meydanda Refik Osman, Münim, Şehit Asım, Şehit Ali, Nuri, Arif Vasfi Beyler de vardı. Aynı semtte oturan bu gençler nihayet 326 (1910) senesinde birleşmişler ve bu suretle Valide Çeşme Kulübü, Beşiktaş Kulübü’nün futbol şubesi olmak üzere öteki arkadaşlarına ilhak etmiştir (Acarer, 2014: 136).

1319 (1903) yılında Beşiktaş’ta o zaman Medine muhafızı olan Osman Paşa’nın konağında, Osman Paşa’nın oğulları Mehmet Şamil ve Hüseyin Bereket Beyler, Ahmet Felgeri, Mehmet Felgeri, Nazim Nazıf Beyler ve on beş arkadaşı tarafından Bereket Jimnastik Kulübü adıyla kurulmuş ve bu kulüp 1909 senesine kadar Osman Paşa Konağı ve bahçesinde barfiks, paralel, güreş, halter, aletli ve aletsiz jimnastik sporlarıyla meşgul olmuştur (Özkoç, 1991: 35). Abdülhamit tarafından Fizan’a sürülen ve Meşrutiyet’in ilanı ile Fizan mebusu olan Cami Bey’le Beşiktaş Hayrettin İskelesi’ndeki evinde Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü’nün kurulmasına karar verilmiştir. Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü Almanların memleket müdaafasına esas olacak şekilde kurdukları spor kulüplerinin nizamnamesine göre tanzim edilmiştir. Kulübü kuran müteşebbis azanın istibdat zamanı 1903’ten 1909 tarihine kadar gizli yapılan spor çalışmalarını canlandırmak için 1903 ile 1909 tarihlerini birlikte kullanmasına, kulüp formasının Milli rengimiz olan kırmızı ile beyaz renginin kulüp bayrak ve forması olarak kabulüne karar verilmiştir (Özkoç, 1991: 39-40).

Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü

Abdülhamit tarafından Fizan'a sürülen ve Meşrutiyet'in ilanı ile Fizan mebusu olan Cami Bey'le Beşiktaş Hayrettin İskelesi'ndeki evinde Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü'nün kurulmasına karar verilmiştir. Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü Almanların memleket müdaafasına esas olacak şekilde kurdukları spor kulüplerinin nizamnamesine göre tanzim edilmiştir. Kulübü kuran müteşebbis azanın istibdat zamanı 1903'ten 1909 tarihine kadar gizli yapılan spor çalışmalarını canlandırmak için 1903 ile 1909 tarihlerini birlikte kullanmasına, kulüp formasının Milli rengimiz olan kırmızı ile beyaz renginin kulüp bayrak ve forması olarak kabulüne karar verilmiştir (Özkoç, 1991: 39-40). Beşiktaş Osmanlı Jimnastik Kulübü 1903 yılında Türk gençlerinin güreş, boks, halter ve jimnastik dallarında spor yapabilmeleri amacıyla kurulmuş; fakat İstibdat Yönetimi nedeniyle kulübün tescili yapılamamıştır. Beşiktaş Osmanlı Jimnastik kulübü futbol takımı olarak ilk maçını 1918 kasım veya aralık ayı içinde Rumelihisarı/Baltalimanı çayırında Rumelihisarı takımı ile yapmıştır (Özkoç, 1991: 47-49).

Taraftar Olgusu

Kabul etmek gerekir ki futbol, Türkiye için çok önemli bir sosyal olaydır. Daha da ötesinde futbol ve taraftarlık olgusu, kimlik envanterimizde başlıca başlıklardan birisi haline gelmiş durumda (Türkiye'de milyonların kendilerini tanımlarken kullandığı önde gelen birkaç ifadeden bir tanesi de tutulan takımdır). Buna paralel olarak futbolumuz; son yıllarda ayrılan bütçelerin büyümesi, daha iyi yabancı antrenör ve oyuncuların gelmesi, geçmişten beri var olan ilginin daha da canlandırılması gibi nedenlerle belirli aşamalar kaydetti. Hatta içeriği oldukça tartışmalı olsa da, güncel bir araştırmaya göre futbolumuz Avrupa'nın en pahalı 6. Ligi konumunda (Akşar-Kutlu, 2008: 425). Dolayısıyla taraftarlık gerçekten önemli bir kimlik durumundadır. Taraftarların bireysel olarak ve grup olarak varlıkları; hem kulüplerine destek olmaları hem de kendi iç dinamiğinde bir davranış ve sosyalleşme biçimi olarak ortaya çıkması açısından dikkate değerdir.

Taraftar, Taraftar Dernekleri ve Sorumlulukları

Taraftarların, kurdukları dernekleri ve bunlara ait sorumlulukları maddeler halinde incelemek yerinde olacaktır.

Taraftar;

- Seyircisi olduğu sporu seyrederken eğlenir,
- Kulübünün değerlerini, duruşunu bilir ve sahip çıkar,
- Spora ve sportif rekabete bakış açısı, onu bağlandığı renklerin doğal temsilcisi yapar,
- Yalnızca sahada değil, saha dışında da örnek olmak için gönüllüdür,
- Sporun her türüne yakındır, spor yapar ve sporu sever,
- Sporun insanın sosyal gelişiminin ana dinamiklerinden biri olduğunun bilincindedir.

Taraftar dernekleri,

- Kulübünün simgesi ve saha içi ve dışındaki gönüllü temsilcisi olan sporseverlerin bir araya gelerek oluşturduğu,

- Kulübün ve sporun sportif ve etik değerlerini yaygınlaştırmak için kurulmuş,
- Kesinlikle kar amacı gütmeyen, tersine, kulübüne ve spora katkıda bulunmayı hedefleyen sivil toplum kuruluşlarıdır.

Taraftar derneklerinin sorumlulukları,

- Kulüp üyelerinin kulüpte resmi ilişkilerini düzenlemek ve denetlemek,
- Kulübün taraftarla ilişkilerinin daha düzenli ve verimli olabilmesi öneriler geliştirmek,
- Bölgesinde daha da keyifli, daha iddialı ve daha güvenli bir sportif ortam için kulüple ve diğer kulüplerle işbirliği yapmak,
- Özellikle sporda şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalarda bulunmak,
- Spor etiğini önce kulüp üyeleri içinde, daha sonra bölgesindeki diğer taraftar ve kulüp dernekleriyle işbirliği yaparak yaygınlaştırmaktır (Akşar-Kutlu, 2008: 559-560).

Endüstriyel Futbolda Taraftar Algısı

Seyirci, taraftar günümüz futbolunun vazgeçilmez aktörlerinden. Daha doğrusu parasallaşan futbolun altın yumurtlayan tavuğu durumundadır. Yağmurda, çamurda beraber yürür takımıyla kol kola. Bazen destek, bazen istemese de köstek olur, gönül verdiği takımına. Bir cefakâr, bir vefakârdır o. Tribünde de olsa, televizyon başında da değişmez bu. Zengini, fakiri fark etmez, sınıf farkı ve sosyal statü farkı gözetmez, aynı tepkiyi, aynı etkiyi birlikte yaşar. Beraber hüzünlenir, beraber sevinir, doksan dakikayı izlerken aklını ve beynini dışarıda tutacak kadar “mani” seviyesinde bir bağlılık ve tutkuyla takımına yoldaşlık yapar, yeri gelir başkan olur milyonlar akıtır, transfer yapar. Bazen maç kuyruklarında görürüz onu, bazen kale arkasında avazı çıktığıınca bağırırken; bazen de yüz binlerce dolar verip, bir sanatsal etkinlik izlemiş gibi VIP localarına kurulurken.

Değişen futbol algısıyla taraftarın müşteriye doğru evrilmesi son zamanlarda çok tartışılan bir konu haline geldi. Taraftar bugün desteklediği takımına ayırdığı ciddi bütçelerle, bir tüketici de aynı zamanda. İşte taraftarın müşteri taraftara değişimi ve dönüşümüne neden olan koşullara kısaca değinmemiz gerekiyor.

Endüstriyel futbolun temel genelgeçer özelliklerine dikkat ettiğimizde, endüstriyelleşme süreci;

1. Seyirci profilinin,
2. Gelir kaynaklarının yapısının,
3. Taraftarın davranış kalıplarının,

değişmesi sürecidir. Bu süreç içinde 70’li ve 80’li yılların ortalama seyirci profilinin yerini artık, yıllık gelirinin belirli bir kısmını “ taraftar tüketici” olarak, “bağlılık körlüğü” temelinde kulübüne harcayan, gelir düzeyi daha yüksek, konforlu localarında maç izleyen yıllık ciddi tutarda harcamayla kombine kart alan, orta ve üst gelir grubu seyirci almıştır. Bu bağlamda, seyirci müşteriye dönüşürken; kulübün arz ettiği her türlü mal ve /veya hizmete yönelik talepte de, karakteristik bir değişiklik yaşanılarak, klasik tüketici profilinin yerini “taraftar tüketici” almıştır (Akşar-Kutlu, 2008: 559-560). Taraftar etkisi, gücü ve kültürüyle futbol kulüplerini ve futbolu başka mecralara taşıyor. Milyonlarla ifade edilen bu insan topluluğunun futbolu etkilemesi gayet doğaldır. Taraftar-kulüp-futbol üçgenini başka düzleme taşıyan diğer

bir faktör de televizyon ve digital yayın platformlarıdır. Televizyon ve digital yayın platformları, üçgen ilişki düzlemini dörtgen ilişki düzlemine taşıyan önemli bir faktördür. Televizyon ve digital yayın platformlarının yine ana hedef kitlesi olarak karşımıza taraftar müşteri çıkmaktadır. Futbol televizyonu etkileyip ve yönlendirirken, televizyon da ulaştığı taraftar kitleleri, daha doğrusu futbol müşterisi ya da tüketicisi ile olayın boyutunu ve rengini değiştirmektedir (Akşar-Kutlu, 2008: 119).

Türkiye’de Taraftar Oluşumları

Türkiye’de başta dört büyükler olmak üzere tüm kulüplerin taraftarlarınca oluşturulmuş, sivil kitle örgütleri adında çeşitli taraftar oluşumları mevcuttur. Bu oluşumlar esas itibariyle, maçlarda taraftarı olunan takımın desteklenmesi ve motive edilmesi gibi masumane amaçlarla yola çıkmışlardır. Futbolun en önemli aktörlerinden birisi olan taraftar; aidiyet duygusu temelinde, bazı sosyal olayların da etkisiyle, bir takımdan yana saf tutan kişi ya da kişilerdir. Bu bağlamda taraftarlık ise; taraftar anlayışıyla, taraf olduğu takımının sahip olduğu değerleri, kendine baz alarak, buna uygun tavır ve davranış kalıpları içinde ortaya çıkan hareket, tavır ve davranışlar bütünüdür (Akşar, 2005: 299).

Taraftar örgütlenmelerinin artmasının en büyük nedeni internet kullanımının yaygınlaşmasıdır. İkinci neden ise İstanbul taraftar gruplarındaki semt örgütlenmelerinin eski etkilerini ve anlamlarını yitirmeleridir. Birkaç istisna dışında İstanbul’un büyüme hızına dayanabilmiş semt grubu kalmamıştır. İnsanlar semt dışında başka bazı ortak noktalar bulup o noktalar etrafında örgütlenmektedirler. Üçüncü neden de, taraftarların tribün organizasyonları için mali kaynak arayışına girmeleridir. Bu üç neden, büyük taraftar örgütlenmelerinin temel çıkış noktasını oluşturmuştur (Toklucu, 2001:47-48). Nitekim Beşiktaş’ta Çarşı, Galatasaray’da Ultraslan, Fenerbahçe’de Genç Fenerbahçeliler, Trabzonspor’da Vira adlı belli başlı taraftar oluşumları mevcuttur.

Beşiktaş Taraftarı

“Taraftar” ile “seyirci” arasındaki farkı açık seçik ortaya koymak gerekir. İlk yaklaşım şöyle olabilir; dünyanın her yanında, her yerinde, her toplumunda insanlar rahatlıkla ev, fikir, parti, meslek, hatta eş değiştirirler, değiştirebilirler. Günümüzde bu tür davranış neredeyse doğal karşılanır. Ama bağlı olduğu, tuttuğu takımı değiştirene pek sık rastlanılmaz. Demek ki bir takım tutmak, takım seçmek; siyaset, parti, meslek, hatta eş seçmekten çok daha ciddi, çok daha sorumluluk gerektiren bir seçimdir ve insan bu seçimi yaşamında bir kere yapar. Fikirler, siyasetler, meslekler, hatta sevgililer unutulabilir, bir kenara bırakılabilir; ama tutulan takım asla terk edilemez.

Gerçekten de “seyircilik” dünyanın en kolay işidir; seyrederek, gırgırını geçer, kurtlarını döker, “deşarj” olur, kafayı bulur, geçer gidersin. Oysa “taraftarlık” aktif bir biçimde “katılmak”, görev ve sorumluluk almak, hesap vermek ve gerektiğinde hesap sormak demektir. Ocağın, yuvanın, okulun para babaları, kulüp ağaları, şambabalar tarafından değil, doğrudan Ocaklı tarafından yönetimi demektir; özveri, disiplin, alçakgönüllülük, sabır, vefakârlık demektir; dostluk ve kardeşlik demektir. “Taraftar” geçmişi, günü ve geleceği ile zafer ve yenilgileriyle, aydınlık ve kara günleriyle ocağın, yuvanın tek, biricik sahibidir. “Taraftar” ocağının, yuvasının, okulunun, kulübünün, takımının tüm etkinliklerindeki doğrudan katılımı, aktif ve bilinçli varlığı ile seyircinin uzlaşmaz zıttı, uzlaşmaz karşıtıdır.

İşte Beşiktaş taraftarı budur. Beşiktaşlılar arasında sosyal durumdan, gelir düzeyinden kaynaklanan bir “sıradan” ve “sıradan olmayan” farklılaşması, ayırımı bulunmadığı için her Beşiktaşlı, Beşiktaşlı olarak diğerinin dostu, arkadaşı, kardeşidir.

Beşiktaş’ın “sahipleri” yalnız ve yalnızca Beşiktaşlılardır; yaşamış, yaşayan ve yaşayacak olan Beşiktaşlılar. Beşiktaş’ı yalnızca bir spor kulübü olarak değil de bir ocak, bir okul, bir yuva gibi görenler. Beşiktaş’ı sahiplikleri ile “temellük” etmek, mülkleştirmek yerine sahiplenenler, koruyanlar, esirgeyenler, gözetenler, geliştirenler. Beşiktaş’ı “tesahüb” edenler, Beşiktaş’la bütünleşenler, özdeşleşenler. Beşiktaş’a yalnız iyi günlerinde değil kötü günlerinde de sahip çıkanlardır (Özkol, 1991: 124-125).

Beşiktaş Taraftarları Farklıdır

Taraftar konusu, netameli yani tekinsiz bir konu olsa da biraz derinleştirmek gerekir. Tam bu noktada belki de bilinen klasik tanımları hızla atlamak ve “taraftar şudur, budur; Beşiktaşlılık şöyledir” gibi söylemleri geride bırakmak gerekir. Beşiktaş’ın kabaca 10 ile 15 milyon civarında bir taraftar kitlesine sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan bu taraftarların kimi nitelikleri ile farklı kılındığı açıktır.

Peki nedir bu farklar? Bir kere, Beşiktaş taraftarlarının söylemleri, sloganları ve söylediği tribün şarkılarıyla en yaratıcı taraftar kitlesi olduğu yönünde neredeyse ulusal bir fikir birliği mevcuttur. Tribünlerinde en fazla sesi çıkarmasıyla da ünlü Beşiktaş taraftarı ayrıca futbol dışı sosyal konularda da son derece duyarlıdır (Acarer, 2014: 122). Beşiktaş’ın seyircisi yoktur, taraftarı vardır. Beşiktaş tarihi Beşiktaş taraftarlarının ne kadar inançlı, ne kadar bilinçli, ne kadar vefakâr ve ne kadar efendi olduğunu gösteren örneklerin ve gerçeklerin tarihidir. Bu çerçevede “Yeni Beşiktaş 1960 Şampiyonluk Albümü”nün çok zengin örnekler içerdiğini görüyoruz. Bu örneklerde Beşiktaş taraftarları neden Beşiktaşlı olduklarını, neden Beşiktaş’ı tuttuklarını, neden Beşiktaş’a ölesiye bağlı olduklarını büyük bir bilinçlilik ve coşkuyla dile getiriyorlar (Özkol, 1991: 126).

Beşiktaş Taraftarlarının Anatomisi

1. Beşiktaş’ın özü olan Beşiktaş taraftarları, yani Beşiktaşlılar her türlü halk kesiminden gelen öğrenciler, teknisyenler, memurlar, serbest meslek sahipleri, berberler, lokantacılar, işçiler, şoförler, kıraathaneciler, sinemacılar, hukukçular, terziler, bakkallar, askerler, öğretmenlerdir. Diğer bir deyişle Beşiktaş bir zümrenin değil, bütün halkın kulübüdür, ocağıdır, yuvasıdır. Beşiktaş bir “halk takımı”dır.
2. Beşiktaş taraftarları yaşları, doğum yerleri, eğitim düzeyleri, meslekleri, gelir durumları ne olursa olsun, aynı değerlere sahiptirler. Bu değerler onları Beşiktaşlı yapan değerlerdir. Dolayısıyla aralarındaki yaş, eğitim ve gelir düzeyi ne kadar farklı olursa olsun bütün Beşiktaşlılar, Beşiktaşlı olarak birbirlerinin kardeşleridirler.
3. Beşiktaşlıları Beşiktaşlı yapan değerler mertliktir, vefakârlıktır, centilmenliktir, bilinçli ve gönüllü disiplindir, sportmenliktir, kardeşliktir, alçak gönüllülüktür ve hepsinden önemlisi gençlere ve gençliğe güvendir. Bu özelliklerin tümü Beşiktaş’ın özellikleri olduğu için Beşiktaş taraftarı sonuna kadar ölesiye Beşiktaşlıdır (Özkol, 1991: 148-149).

Çarşı Grubu

Çarşı Grubu, İstanbul'daki klasik taraftar örgütlenmeleri arasındaki en güçlü gruptur. Kendi tabirleriyle “savaş zamanı’nda Beşiktaş taraftarının kavgalardaki öncülüğünü yapan Çarşı’nın imajı bugün de çok farklı değil. Belki de bu nedende dolayı kurdukları derneğin etkinliği, Çarşı’nın dernekten önceki etkinliğini aşamamış ve kapalı tribün dışına çıkamamış durumdadır (Toklucu, 2001: 63).

Çarşı’nın en önemli özelliği bir semt oluşumu olmasıdır böylece kişiler arasında çekirdekten gelen bir tanışıklık ve dayanışma söz konusudur. Semt kültürüyle yetişen bu insanlar, takımlarını da sadece bir kulüp olarak değil; doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, esnaflık yaptığı semtin bir parçası olarak görürler. Bu bağlamda daha farklı bir duyarlılık ve hassasiyete sahip olmuşlardır. Çarşı kendini vicdan ve adalet ekseninde var ederken sesi olmayanların sesi, kimsesi olmayanları kimsesi olarak sadece tribünlerde değil hayatın bütün alanlarında; evde, işte, okulda ve sokakta yaşanan bütün haksızlıkların karşısında yer almayı kendine bir erdem bilmiştir. Van’da bir yetimin boynundaki atkıdır, Karabük’te bir maden işçisinin kömür isidir. Hangi Beşiktaşlıya Çarşı’nın tarifini sorarsanız vereceği cevap tektir ve hep aynıdır; “Çarşı bir ruhtur, bedene indirgenemez.”

Çarşı’nın tribün liderlerinden Cem; “Beşiktaşlılığımız ve takım sevgimiz elbette oturduğumuz semtten geliyor, 1977 yılından beri maçlara gideriz. Optik ve Ercü’yle de tribünden tanıştık. On dört, on beş yaşında halkımızın refahına ve ülkemizin selametine karşı gösterdiğimiz insani duyarlılığımızdandır” (Acarer, 2014: 33) ifadeleriyle semt oluşumu olmanın ve bunun yansımalarının örneğini vermektedir. Beşiktaş semti, Çarşı bayrağının üzerine namıyla yaşayanların ve namıyla anılanların yazıldığı yer: Camöz, Hacıbaba, Çene, Kabataş Hakan, Tekdiş Yavuz, Ankaralı Ayhan, Spastik Erol, Parlak Serkan, Koko Cahit, Marlo Erol, Jaws Cengiz, Denyo Yılmaz, Cüce Ayhan, Morgöz Selçuk, Dewe Erol ve diğerleri... Çarşı’nın kuruluş amacıyla ilgili ve ismine dair aktarımlarında: “Derdimiz semti korumak, başka taraftarları yaşadığımız yere sokmamak, takımımızı desteklemek ve Beşiktaş’ta Beşiktaşlı gençlerin yetişmesini sağlamaktır. Grubun hedeflerini bu düşünceler çerçevesinde netleştirdikten sonra kendimize bir isim vermek istedik. Kimisi, ‘Black Eagle’ gibi havalı adlar üzerinde durdu. Hepimiz, Köyiçi’nde doğduk, burada büyüdük, uzağa gitmemize gerek yok, Biz Beşiktaş, çarşı içi çocuğuyuz grubumuzun ismi de ‘Çarşı’ olsun dedim. Herkes benimsedi, 1982 yılında böylece Çarşı ismiyle yürümeye başladık” ifadelerini kullanır (Acarer, 2014: 33-36).

Çarşı grubunun yaratıcılığının dillere destan olduğu herkes tarafından biliniyor. Elbette bu “özgün duruş” ve “kimselere benzemez” halin “mürekkep yalamış” olmak” kadar önemli başka nedenleri de bulunuyor. Yıllardır süren birlikteliğin ortak bir dil yarattığı kesin, zamanında yakalanan bir çizgi var. Beşiktaş aynı zamanda bir yaşam tarzı! Bu felsefe içerisinde, tribünü yaşayan ve takımla yatıp takımla kalkan taraftarın tümü, “daha fazla yaratıcı olmak” ve bu konuda bir adım öne geçmek için uğraş veriyor. Günün 24 saatini Beşiktaş aşkıyla sarmalayıp, yıllarını bu işe vakfedenlerin ortak kimliği ve dili yaratıcılığın en büyük nedenlerinden biri. Çarşı sözcülerinden Özgür Ergun meseleye açıklık getiriyor, “Edebiyat Özgür” olarak da bilinen Ergun, “Vakti zamanında yaratıcılık çıtası çok yükseğe

konmuş, şimdi herkes bunu geçmek için uğraşiyor” diyerek anlatıyor: “Beşiktaş tribününün ortasında yaşayan adam, yaratılan bu tarzı içselleştirmiştir. Yaratıcılıkta alışkanlıkların ve geleneksel tavrın etkisi vardır. Beşiktaş’a emek harcayan, bir adım öteye geçmek için çırpınır. Herkes, en iyi besteyi yapmanın ve en iyi sloganı bulmanın peşine düşmüştür. Ortaya konanların tümü anonimdir. Biri bir söz ekler, biri bir cümle çıkarır, öteki ıslık çalar, sonunda ortaya bir beste çıkar. Bunların ötesinde Beşiktaş taraftarı alçak gönüllüdür. Herkesin fikrine saygı duyulur. 10 yaşında bir çocuk gelir, ‘Süper bir fikrim var’ der. Biz onu dikkate alırız. Herkesi dinler, ortak bir karar veririz. Bizde söyleyecek sözü olan geri çevrilmez” (Acarer, 2014: 47).

Çarşı'nın en önemli özelliklerinden biri mozaik bir yapısının olması, çeşitli bileşeklerden oluşmasıdır. Çarşı amorf bir yapı, tırnak içerisinde de liberter bir anlayış. Çarşı'nın kurucuları olarak tabir ettiğimiz bu 25 kişi civarındaki kurucu, farklı siyasi saiklerle, düşüncelerle hareket edebilen insanlar. Çarşı'nın kurucusu arasında sayılan isimlerden bir bölümü Karagümrük olarak tabir edilen ve kendilerini milliyetçi olarak tanımlayan insanlar oldukları gibi, sol görüşten insanlar da var, muhafazakârlar da. Burada o insanlara, milliyetçi olanlara ya da muhafazakâr olanlara Çarşı şemsiyesi altında bulunmaları yahut buna ilişkin bir tasarrufta bulunmalarına ilişkin her hangi bir yasak konulmadı, konulmaz da. Çünkü onlar da kurucular arasında dolayısıyla tribünde Çarşı adına Sayın Gül'ün, Sayın Erdoğan'ın ya da Sayın Erbakan'ın yakınlarının ya da şahısların kaybedilmesi süreçlerinde baş sağlığı mesajları, Güneydoğu'da şehitler yaşadığında şehitlerle ilgili tezahüratlar yapılması, sloganlar atılması ya da Kutlu Doğum Haftası'nda Hz. Peygamber hakkında pankart açılması gibi birtakım şeylere alışılmıştır (Kolektif, 2014: 47).

Sonuç

Futbol, geniş bir izleyici kitlesine sahip olmasından dolayı; ekonomik, sosyolojik, kültürel, psikolojik vb. birçok dinamiği bünyesinde barındırmakta ve bu özelliğiyle de birçok alan için inceleme-araştırma malzemesi olmaktadır. Günümüzün popüler medya ve iletişim araçlarıyla etki alanı iyice genişleyen ve kendi pazarını oluşturan futbol, birtakım eski ve amatör özelliklerini yitirmekle beraber bazı niteliklerini de korumaktadır. Bu noktada kulüplerin taraftarları ve bu taraftarların oluşturdukları topluluklar büyük roller üstlenmektedir. Bu bakış açısından hareketle Türkiye'de futbolun seyri ve Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nün tarihinden yola çıkarak genel hatlarıyla taraftar kavramı ve taraftar oluşumlarına değinilmiştir. Taraftar gruplarından en bilinen ve önemlilerinden biri olan Çarşı Grubu incelenmiştir.

Çalışmada Beşiktaş Kulübü'nün ve Çarşı'nın ele alınmasının temel nedeni mazilerinin diğer takımlara ve taraftar gruplarına göre daha eskiye dayanması ve Çarşı'nın son dönemde artan popülerliğiyle birlikte yereldeki birçok oluşuma öncülük etmesindedir. Bu bağlamda Çarşı; haftanın belirli bir günü maça gidip takımını destekleyen, tezahüratlarda bulunan, bayrak sallayan, marş söyleyen bir grup değil; her türlü toplumsal sorumluluk projesine aktif olarak katılan ve sosyal hassasiyeti yüksek bir gruptur. Böyle olunca futbol-taraftar ilişkisinden; ülke-halk eksenine kayan bir etkileşim alanı görülmektedir. Semt kültürüyle beslenmesinden kaynaklanan geleneksel yapısı ile yardımlaşmanın dayanışmayla birlikte nasıl büyüdüğünün bir göstergesidir.

Bu çalışmayla taraftarların bir anatomisi olduğu, Çarşı'nın futbolu holiganizm ve şiddet sarmalından çıkararak yalnızca eğlence ve hobi algısına indirgemenen; seyirci ve taraftar arasındaki farkı belirleyerek 'taraftar' olgusunun değişmesine öncülük ettiği; pozitif ve radikal değişikliklere aracı olduğu saptanmıştır. 'Çarşı bir ruhtur, bedene indirgenemez' şiarı tüm bunları özetler niteliktedir.

Kaynakça

- Acarer, E. (2014), *Çarşı Ulan!*, İstanbul: Yitik Ülke Yayınları.
- Akşar, T. (2005), *Endüstriyel Futbol*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Akşar T.- Demir K. (2008), *Futbol Yönetimi*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bora, T. (2006), *Kârhanede Romantizm Futbol Yazıları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Galeano, E. (2014), *Gölgede ve Güneşte Futbol*, İstanbul: Can Yayınları.
- Güneş, G. (2005), XIX. yy'dan XX. yy'a İzmir'de Futbol, *Toplumsal Tarih*, Sayı: 142.
- Kolektif, (2014), *Çarşı Geliyor!*, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Meropi, A. (2011), Yüzyıl Dönemecinde Selanik'te Seçkin Sporları ve Sporcu Seçkinleri, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaşamak, *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*, Sayı:176.
- Özkol, S. (1991), *Övünmekte Haklıyız Çünkü Beşiktaşlıyız*, İstanbul: Tekin Kitabevi.
- Somalı, V. (1978), *Türk Sporunda 75 Yıl, Beşiktaş Spor Tarihi*, İstanbul: Be Ka Yayınevi.
- Toklucu, M. (2001), *Taraftarın Senle...*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yüce, M. (2014), *Osmanlı Melekleri Futbol Tarihimizin Kadim Devreleri Türkiye Futbol Tarihi- Birinci Cilt*, İstanbul: İletişim Yayınları.